

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

V. De causa finali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Voluntas ager, esset propositio necessaria; sed ista contingens est, Si e. o. decrevero concurrere sequendo exigentiam voluntatis, voluntas liberè operabitur; & hoc est quod videt Deus, & per quod determinatur.

Tertia ob-
iectio.

Obicitur tertio, Deus non potest videre determinationem voluntatis creatæ, quin videat illam existentem dependenter ab omnibus suis causis, sed vna ex illis causis est decretum Dei de dando concursu: ergo Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat suum decretum: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem: ergo Deus determinatur ad decretum per ipsum decretum.

Resp. Deum non posse determinari ad decretum per ipsum decretum, sed posse determinari ad decretum per aliquid quod in obliquo connotet ipsum decretum conditionatè futurum. Vnde ad argumentum concedo, quod Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat decretum suum conditionatè præsum ab ea connotari; nego autem ultimam consequentiam: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem quæ in obliquo connotat decretum futurum conditionatè; sic enim ipsum decretum non determinat decretum, sed aliquid connotans in obliquo decretum, in quo nihil est incommodi.

QVÆSTIO V.

De causa finali.

Aristoteles 2. *Physic.* cap. 8.

Causam finalem Ethica considerat agens de fine ultimo ad quem homo debet dirigere suos actus, & ex illo totam vitam ordinare. De hac autem causa quinquę sunt physice considerationes. Primò existētia & quidditas causę finalis cum variis eius diuisionibus: secundò principium causandi finis: tertio causalitas: quarto effectus: quinto quānam a. entia agant propter finem.

SECTION I.

Quidditas diuifio, & exiftentia caufa finalis.

Quiditas definitione continetur; diuifio mul-
 tiplex eft. Circa existentiam finis controuer-
 fum duntaxat hoc loco eft, vtrum finis verè partici-
 pet conceptum formalem caufa, & fit vera caufa.

Definitio.

Dico primò, rectè finem definiri, *Id cuius gratia, seu id propter cuius amorem fit aliquid.* Materia videlicet causat recipiendo, forma actuando, efficiens per positivum influxum, finis per bonitatem & conformitatem.

Dux condi-
tiones.

Colligitur autem ex data definitione, quod ad finem due requiruntur necessario conditiones. Prima vt per se, ficut propter propriam bonitatem fit amabilis: fecunda vt eius gratia fiat aliquid; medium videlicet propter aliud amatur, & efficitur. Finis est id propter quod amatur, & fit aliud; quiddid enim amat voluntas, vel illud propter se amat, vel propter aliud, id est vel in eo ficitur, vel illud ordinat ad aliud. Id in quo ficitur, dicitur finis; quod ordinatur ad aliud, dicitur medium.

Finitis vlti-
mus & non
vltimus.

Dico secundò, duas esse præcipuas diuisiones finis; primò enim diuiditur in finem *ultimum*, & non *ultimum*. Finis ultimus est is, qui tantum propter bonitatem suam appetitur, & non propter aliud, seu ad quem alia omnia referuntur, ipse verò ad nihil aliud refertur in tali serie; vt sanitas, Deo visio, &c. Finis non ultimus est, qui propter bonitatem quidem suam appetitur, sed ica tamen vt ap-

petatur etiam propter aliud: ingrederis v.g. carcerem, vt des eleemofynam, & eleemofynam illam ad remissionem peccatorum ordinas; eleemofyna illa finis est, quia per te amatur; & medium, quia propter aliud amatur. Rursum autem finis vltimus alter est simpliciter vltimus, ad quem omnia creata referuntur, vel explicitè, vel implicitè; ipse vcrò ad nihil aliud refertur: huiusmodi est Deus, *a*, & *o*: alter est vltimus secundum quid, quæ propter se sic expetitur, vt propter aliud non expetatur intra certam seriem actionum; huiusmodi finis potest esse sanitas, quæ licet referibilis sit ad aliud, tamen intra seriem quandam actionum non ordinatur ad aliud. De fine simpliciter vltimo, ad quem vt scopum collineare debent omnes actus nostri, dicitur in principio Ethicæ.

Secundò celebris est diuifio finis in finem cuius gratiâ, & finem cui: finis cuius, est ipsa res aflequenda, ad quam media omnia diriguntur, vt fanitas eſt finis cuius gratiâ pharmacum hauritur. Finis cui eſt ſubiectum cui talis res deſideratur; ille qui haurit pharmacum finis eſt cui fanitas amatur. Rurſum finis cuius diuiditur in finem qui, & finem quo. Finis qui, eſt res ipſa quæ deſideratur; finis quo, eſt aflequatio, ſeu poſſeſſio rei; v.g. Beatitudo eſt finis cuius gratiâ homo exiſtit, ſed in ea finis qui, eſt Deus; finis quo, eſt viſio Dei. Circa diuiſionem hanc noſtiſſimam in finem cuius, & finem cui; in finem qui, & finem quo, tria neceſſariò debent obſeruari.

Primum est, diuisionem hanc non esse diuisionem finis in duos fines adequatos, sed in duas rationes eiusdem finis, qui simpliciter dicitur cuius gratia; quia uidelicet nunquam vnus ex illis finibus suam exercet causalitatem sine altero, idest nisi relatus & coniunctus cum altero. V. g. cum fit aliquod propter sanitatem, non fit illud propter sanitatem in abstracto, sed propter eam vt coniungendam cum subiecto sanando. Illud ergo quod adequatè mouet egrotum, est sanitas futura in se ipso, idest, esse sanum. Finis ergo cui, & finis cuius duæ sunt rationes inadæquate vnum adequantes finem totalem; finem cuius, vt formam acquirendam; finem cui, vt subiectum informandum. Idemque dicendum rursus est de fine qui, & fine quo, ex quibus tanquam ex partibus integratur vnus finis cuius.

Secundum est, quod vterque ille finis verè participat rationem finis, quia vterque propter se amatur, non propter aliud; finis enim cuius gratià, tamen si ametur alteri tanquam bonum ipsi conueniens, verè tamen habet rationem finis, quia propter bonitatem suam appetitur, & ad ipsam alia ordinantur omnia, vt constat in sanitate quæ amatur vt conueniens ægroto, & propter illam fiant omnia pharmaca. Neque obstat, quod finis cuius ordinetur ad finem cui; vnde videtur amari propter aliud, & ad aliud ordinari; dupliciter enim potest aliquid ad aliud ordinari. Primò vt medium ad finem assequendum, & quidquid eo modo ad aliud ordinatur, finis rationem non habet. Secundò ordinatur ad subiectum tanquam vltima ratio assequenda, & hoc non tollit rationem finis. Itaque finis cuius, non appetitur propter aliud primo, sed secundo modo; quia non appetitur tanquam aliquid vile ad bonum aliquod vltèrius assequendum, sed tanquam bonum assequendum: sanitas enim v. g. licet non appetatur propter se ipsam extra subiectum, sed propter se ipsam in subiecto, tamen particula illa, *propter*, non denotat vltèriorem aliam formam assequendam, sed solum denotat subiectum; ideoque dici non potest medium, sed verus finis. Nam v. g. per actum speci Deum amamus vt nobis bonum & vltimum finem nostrum, & illum ad nos ordinamus.

Finis cuius,
& finis cui.

Non sunt
duo fines
adequati.

Habent ve-
ram ratio-
nem finis.

ordinamus tanquam ad subiectum, cui est conueniens, non tanquam medium ad finem.

Vtri potius
conueniat
ratio finis.

Tertium est, vtrum ratio finis magis conueniat fini cui, quam fini cuius; an contra, idest, vtrum magis ametur finis cuius, quam finis cui. Puto autem distinctione opus esse; nam vel finis cuius est ipsa ratio formalis amandi finem cui, vel bonitas finis cui est formalis ratio amandi finem cuius. Si primum, finis cuius magis amatur quam finis cui, nec ad illum ordinatur, v. g. cum Deum amamus per amorem concupiscentiae, quatenus nobis bonus est, non nos magis amamus quam Deum, neque Deum ad nos referimus, quod esset inordinatissimum, sed nos ipsos potius referimus ad Deum, tanquam ad bonum nostrum, cui volumus coniungi; in eo enim actu Dei bonitas est obiectum formale, quod primo respicitur, & cuius gratia desiderantur reliqua omnia. Quando vero ratio formalis amandi finem cui est bonitas illi propria, non autem bonitas finis cuius, tunc certum est finem cuius minus amari quam finem cui, cum ad illum ordinetur, vt cum expeto mihi sanitatem, magis me amo quam sanitatem, quam non nisi propter me amo.

Finis est vera
causa.

Dico tertio, finem esse veram & realem causam physicam. Ita communiter cum Philosopho 2. *Phys.* 6.2. & 3. vt indubitatum asserunt Philosophi omnes & Theologi, quorum sensum deserit Hurtadus *diff. 13. de anima, sect. 5.* contra quem censuerunt Socrates & Plato, qui solam causam finalem asserbant esse, ac vocari debere causam.

Probatio.

Ratio est, quia id à quo realiter, & per se pendet effectus, est causa realiter & per se illius effectus: sed effectus physicus realiter & per se pendet à fine; nam ab eo realiter & per se pendet effectus, propter quod, seu cuius gratia producit, & quod verè mouet agens ad agendum: sed finis est id propter quod producit effectus, & verè mouet agens ad agendum: ergo ab eo pendet effectus; cum enim volo recuperare sanitatem, illa me realiter mouet ad sumendum pharmacum.

Deinde causa efficiens, quæ temerè non agit, per se exigit agere alicuius gratia: ergo effectus exigit fieri alicuius gratia. Denique particula, *propter*, non minus designat veram causalitatem, quam particula *ex*, vel *à*: finis autem est id propter quod: ergo non minus est causa, quam materia, vel efficiens.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primo. Omnis causa est principium: sed finis non est principium, nam duo hæc opponuntur: ergo finis non est causa.

Resp. duplicem in humanis actionibus distingui solere ordinem: primus dicitur ordo intentionis, secundus ordo executionis. Ordo intentionis est ille, in quo finem cognitum desideramus & amamus, & media ad illum obtinendum querimus, vbi quinque includuntur actus, cognitio finis, amor finis, intentio efficax, consultatio seu inquisitio mediorum, & electio aliquorum mediorum præ aliis. Ordo executionis est in quo, mediis inuentis & electis vtimur ad consequendum finem, seu is quo per media electa finem ipsum acquirimus. Certum est finem, qui est vltimus in executione, semper esse primum in intentione; quia semper ante omnia intenditur finis, tum ex eius amore media eliguntur; at verò in ordine executionis acquiritur finis per media, quæ causæ sunt efficientes finis; vnde patet finem in ordine intentionis esse principium, non autem in ordine executionis.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundo. Quod non existit, non causat realiter: finis non existit quando mouet ad sui consequendum: ergo finis non causat realiter.

Resp. verum quidem esse, quod nihil efficienter causare potest, si non existat; falsum autem, quod

R. P. de Rhodis *cris. Philosoph.*

A causare non possit finaliter. Ratio est, quia modus causandi efficientis est per actionem actu egredientem ab agente, tanquam à principio actuali; actio autem actualis non egreditur nisi à principio actuali. At verò modus causandi causæ finalis non est per actionem actu & proximè egressam ab ipso fine, sed tantum procedentem à fine vt mouente agens à quo proximè actio egreditur; finis enim causat tantum mouendo agens; mouet autem quamuis non existat realiter, sed tantum per apprehensionem.

Obiicitur tertio. Illa non est causa realiter, quæ causalitatem non habet nisi metaphoricam: finis, vt (postea dicitur) causalitatem non habet nisi metaphoricam, quia motio metaphorica causalitas est finis: ergo finis non est causa realiter. Deinde si finis esset causa, idem esset causa sui ipsius, quia finis est effectus ipse productus. Denique creaturæ Deum possunt mouere metaphoricè, non possunt autem exercere causalitatem aliquam in Deum: ergo mouere metaphoricè non est causare.

Tertia ob-
iectio.

Resp. causalitatem finis esse verè realem, non autem tantum metaphoricam; non enim dicitur causalitas hæc idèò tantum esse motio metaphorica, quod non sit vera, & realis motio, sed quia sit solum alliciendo ad sui amorem, non autem per influxum physicum. Deinde non est necesse, vt inter causam finalem & omnes eius effectus intercedat distinctio, vt dicitur in sequentibus, vbi & ostenditur quomodo Deus agat propter finem; nunc satis est dicere, quod actus internus Dei non causatur à fine, sed solum actus eius externus.

SECTIO II.

Principium causandi finis.

POSITO ergo, quod finis mouendo ad amorem sui, sit vera, & realis causa, merito queritur quid illud sit per quod in actu primo constituitur potens ad causandum finaliter. Quia verò non causat finis nisi alliciendo voluntatem ad sui desiderium, non potest causare nisi per sui appetibilitatem, sicque sola bonitas esse potest principium causandi finis, cum illa sola sit, quæ allicit appetitum ad amorem sui; bonum enim, & appetibile sunt synonyma: sed quia tamen voluntas non potest vnquam moueri à bono incognito, propterea duplex potest esse hoc loco controuersia: primo, quale sit bonum quod causat finaliter: secundo, vtrum illud bonum moueat voluntatem quatenus est cognitum, an verò quatenus est reale.

Bonitas.

§. I.

Quale bonum causet finaliter.

CERTUM est primo, actus voluntatis alios esse prosequutiuos, alios auersatiuos. Prosequutiuus sunt illi, quibus voluntas fertur in bonum, vt amor, desiderium, spes. Auersatiui, quibus auersatur malum, vt odium, fuga, timor. Cum queritur, quid illud sit, quod causat finaliter, seu propter cuius amorem sit aliquid, queritur proprie quid illud sit, quod mouet voluntatem ad actus prosequutiuos, non autem quid illud sit, quod mouet ad actus auersatiuos, quod est diligenter notandum.

Certum est secundo, impossibile prorsus esse, vt voluntas actibus prosequutiuis feratur in malum vt malum est, neque in indifferens vt indifferens est; sed necessariò ferri semper in bonum, vel certè in aliquid sub ratione boni; actibus autem auersatiuis ferri semper in malum vt malum. Ratio est, quam habet Philosophus 1. *Ethic. cap. 1.* vbi

Voluntas
non fertur
in malum.

P 3 notiss

notissimum ponit illud principium, *bonum* esse id, *A* quod *omnia appetunt*, probatque, quia omnis ars, doctrina, electio, & actio tendit in bonum; id est, omnes actus intellectus, tum speculativi, tum practici, & omnes actus appetitus imperantis, & exequentis tendunt in bonum si sunt prosequutivi, in malum autem si sunt auersarij, ut recte exponit Eustratius, quibus consentit etiam Magnus Dionysius c. 4. de divinis nominibus, ubi ait, quod *nemo intendens in malum operatur*. Ex quibus ratio duci potest, quia quicquid movet voluntatem ad actus prosequutivos, causat in voluntate amorem sui propter convenientiam, quam habet cum illa: sed solum bonum habet convenientiam cum voluntate: ergo solum bonum movere potest voluntatem ad actus prosequutivos. Deinde nulla potentia egredi potest fines obiecti sui adequati: bonum autem est obiectum adequatum voluntatis. His positis,

Bonitas honesta & delectabilis causat finaliter.

Dico primò, solum bonitatem realem, honestam, vel delectabilem causare posse finaliter movendo ad amorem sui; bonitatem vilem ut sic, nunquam habere posse rationem finis.

Ratio evidens est, quia bonum, siue appetibile, vulgò triplex esse dicitur, honestum, delectabile, vile. Honestum dicitur, quod est conforme rectæ rationi, seu naturæ rationali: delectabile, quod delectationem affert: vile, quod confert ad aliud aliquod bonum assequendum. Quæ tria bona nonnunquam coniuncta sunt, ut scientia honesta sine dubio est, cum naturam rationalem deceat; est delectabilis, cum incredibili voluptate animum perfundat; est utilis ad honores, & virtutem etiam obtinendam. Sæpe tamen ea bona divisa sunt, ut gula ita est delectabilis, ut neque utilis sit, nec honesta. Itaque illud solum causare potest finaliter, quod solum potest appeti propter se; solum honestum ac delectabile propter se appeti possunt; vile autem ut sic non est appetibile, nisi propter aliud: ergo solum honestum & delectabile possunt causare finaliter.

Res apparenter bona causat finaliter.

Dico secundò, posse quidem rem apparenter bonam causare finaliter, quamvis sit impossibile ut bonitas solum apparens eo modo causet.

Ratio est, quia bonitas realis est honestas, delectabilitas, utilitas: bonitas apparens est ea quæ apparet esse bonitas, & non est aliud autem est bonitas, aliud res bona. Res bona est id, cui attribuitur bonitas; at verò bonitas est id quod attribuitur rei bonæ. Res verè bona est illa, quæ verè habet bonitatem, quæ illi attribuitur; ut eleemosynæ bonitas attribuitur, quam verè habet. Res apparenter bona illa est, cui applicatur & attribuitur bonitas, quam non habet, ut si furto moveatur tanquam honesto, honestas quidem verè bonitas est, sed non inest furto, cui attribuitur; ideo furtum est res bona solum apparenter.

Dixi ergo bonitatem tantum apparentem non posse unquam movere voluntatem, quia voluntas nunquam movetur nisi ab honestate, delectabilitate, aut utilitate, quæ sunt veræ bonitates, alioqui egrederetur extra fines obiecti adequati; sed nihilominus tamen licet sola bonitas realis moveat voluntatem, quæ nunquam decipi potest in ratione formali sui obiecti, res tamen, quæ non est bona nisi apparenter sæpe illam movet; constat enim, quod sæpius voluntas res amat, quibus falsò bonitas tribuitur; quia nimirum id quod movet voluntatem, est id quod intellectus applicat voluntati: sed intellectus sæpe applicat bonitatem rei non bonæ: ergo voluntas potest moveri per rem non bonam.

Obicitur primò. Peccatum ex malitia illud est, quod homo committit, cognoscens esse malum: ergo in tali peccato voluntas tendit in malum sub ratione mali. Potest v.g. velle aliquis mortem inimico suo, licet neque ipsi, neque ulli alij proueniat ullum bonum: ergo videtur tunc operari propter solum malum. Confirmatur, quia in non ente non est ulla bonitas; & tamen illud appetitur sæpe à voluntate: ergo voluntas non semper appetit bonum.

Prima obiectio.

Respondet peccatum ex malitia esse quidem illud, quod aliquis committit nulla malitia vel passione impeditus, cognoscens illud esse malum; sed nego propterea eum qui sic peccat, ferri in malum ut malum; quia semper in eo peccato aliquam apprehendit rationem boni, quæ insecutus amplectitur illud malum; cum enim mortem inimici appetit, in ea morte aliquam apprehendit rationem boni propter appetitum vindictæ, quæ apparet illi bona. Ad confirmationem resp. posse à voluntate appeti non ens, in quo fingatur ab intellectu esse aliqua ratio boni; nam etiam privatio mali bonum quoddam est, non positivum, sed privativum.

Obicitur secundò, multos sæpe dari fines indifferentes, ut cum aliquis ambulat nihil cogitans de sanitate. Deinde fieri potest ut aliquis de sola cogitet malitia homicidij v.g. tunc est liber ad operandum, neque tamen operabitur propter bonum: ergo voluntas non semper fertur in bonum.

Secunda obiectio.

Resp. nullum prorsus esse posse finem ita indifferenter, ut nulla in eo apprehendatur ratio boni; actus autem secundum speciem indifferens non ille appellatur, cuius obiectum non est bonum, vel malum ullo modo, sed quod moraliter non est bonum, aut malum. Voluntas si nullam in homicidio apprehendat rationem boni, nullo modo libera est ad illud parandum, quia libera non est ad agendum extra suum obiectum, quod non est nisi bonum quoad actus prosequutivos, & malum quoad auersatios.

Obicitur tertio. Delectatio non est amabilis propter se, quia si rectum feratur iudicium de bono delectabili, nunquam illud iudicabitur propter se amabile, nisi referatur ad honestum finem, ideo peccant v.g. qui solum in cibo sectantur voluptatem, ad nullum eam referentes finem vltiorem.

Tertia obiectio.

Resp. negando quod delectabile non sit amabile propter se: duplex enim debet distingui iudicium rectum; aliud est physicè rectum, aliud moraliter. Physicè rectum illud est, quo iudicamus aliquid esse in re, quod reuerà est in re: moraliter rectum, quo iudicamus cum recta ratione, ita ut non peccet, qui operatur ex tali iudicio. Iudicium quo delectabile iudicatur esse per se amabile physicè, rectum est, quia reuerà expecti potest sine ordine ad aliud bonum, licet iudicium illud non sit moraliter rectum, nisi delectatio illa referatur ad honestatem.

S. II.

Utrum bonitas finaliter causet quatenus cognita.

*E*rgo bonitas est principium finaliter causans; sed quia nunquam moveri ab ea potest voluntas, nisi cognoscat eam intellectus, & proponat voluntati, quæ cæca potentia est; ideo quæri solet, utrum id quod movet, & allicit voluntatem, sit cognitio bonitatis; an verò bonitas ipsa, quæ cognoscitur.

Dico secundò, principium causans finaliter, esse solum realem bonitatem; cognitionem verò esse tantum

Conclusio.

tantum conditionem sine qua bonitas non causaret. Ita docent omnes communiter cum Suarez *disp. 23, sect. 8.* Vasque *1. 2. disp. 2. cap. 2.* Contra Capreolum, Gregorium, Medinam.

Ratio.

Ratio verò facilis est, quia illud est principium causandi finis, quod allicit voluntatem, & ab ea desideratur; sed cognitio sanitatis v. g. non est id quod agroti voluntas appetit, sed sanitas, cuius gratia vocat Medicum, & haurit pharmacum. Mercator non allicitur per cognitionem pecuniæ, neque illam appetit, sed ipsam pecuniam: ergo cognitio boni non est id quod causat finaliter. Deinde illud causat finaliter, propter quod assequendum suscipiuntur media: sed media non suscipiuntur ad acquirendam cognitionem finis; pharmacum enim v. g. non est medium aptum ad cognitionem sanitatis, sed ad sanitatem: ergo cognitio finis non causat finaliter, sed bonitas ipsa, quæ obiectum est cognitionis, siue illa bonitas sit reuera in tali subiecto, siue fingatur esse. Præterea si bonitas finis causaret propterea cognita, certè quiesceret voluntas obtenta cognitione, & sic nemo frustraretur inquam optato fine; quod absurdum est. Denique voluntas ferri non potest in finem incognitum: sed cognitio boni plerumque non cognoscitur: ergo cognitio boni non est finis, sed conditio applicans tale bonum voluntati.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud est ratio motiua, & non tantum conditio, quod allicit ad amorem finis: sed cognitio, etiam si non allicit ad amorem sui, allicit tamen ad amorem finis: ergo cognitio est ratio motiua, non conditio.

Resp. sensum huius propositionis, *Cognitio allicit ad amorem finis*, esse necessariò istum: Cognitio proponit voluntati bonitatem finis, quæ posita illà propositione mouetur per ipsam bonitatem finis; neque hinc sequitur quod cognitio moueat, sed tantum quod sit conditio, quæ posita, bonitas mouet.

Instantia.

Instantis. Præmissa syllogismi non se habent vt pura conditio respectu conclusionis, sed vt motiuum: ergo similiter cognitio boni est ratio motiua respectu amoris.

Respondeo negando consequentiam; disparitas enim est inter præmissas, & cognitionem finis, quia præmissa ipsa cognoscuntur, cognitio autem finis non semper cognoscitur; quamquam id quod causat conclusionem non sunt præmissæ formales, sed præmissæ obiectiue.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Quoties finis appetitur impossibilis, bonitas realis nulla est, sed sola bonitas apprehensionis: ergo sola bonitas apprehensionis tunc causat finaliter. Imò bonum apparens & existimatum, non est bonum reale, sed apprehensum duntaxat. Dixi autem bonum apparens causare saepe finaliter: ergo non solum est bonum reale quod causat finaliter.

Resp. distingui debere duo, quando finis appetitur impossibilis: primum est bonitas, quæ cognoscitur; alterum est cognitio illius bonitatis in subiecto, in quo non est. Itaque quoties eo modo appetitur aliquid impossibile, id quod allicit voluntatem, est bonitas cognita, non cognitio bonitatis. Concedo itaque nullam tunc esse bonitatem nisi apprehensam; seu nego illam causare vt apprehensam, ita vt apprehensio sit ratio motiua. Bonum etiam apparens, seu existimatum duntaxat, causat finaliter, sed non causat vt apparens, & existimatum.

Instantia.

Instantis. Illud bonum est tantum apparens & apprehensum, nullo autem modo est reale: et

ago non causat vt reale, sed vt apprehensum.

Resp. distinguendo antecedens; vel enim per bonum intelligitur bonitas, & sic nego illam villo modo esse realem, sed esse tantum apparentem; vel intelligitur res bona, & sic concedo antecedens; sed id quod causat bonitas, est non res bona. Deinde distinguo consequentiam: ergo causat vt pure apprehensum, nego; vt apprehensum reale, concedo.

Obiicitur tertio. Illud est ratio motiua voluntatis in ratione finis, per quod habitus & actus voluntatis specificantur & distinguuntur: sed habitus & actus voluntatis distinguuntur & specificantur per cognitiones specie diuersas; nam amor naturalis, & supernaturalis specie differunt; appetitus etiam rationalis & sensitius non differunt nisi per cognitiones diuersas.

Tertia obiectio.

Resp. habitus & actus voluntatis specie inter se differre per diuersa obiecta formalia, cognitiones autem esse conditiones applicantes voluntati obiecta illa formalia diuersa; atque adeò illas esse veritatis signa, quibus cognoscatur specifica diuersitas obiectorum formalium. Cognitio itaque non est id quod specificat, aut distinguit actus voluntatis, sed est id quo innotescit nobis specificatio hæc, & distinctio: nec est ratio formalis, sed signum quo illa cognoscitur. Amor v. g. naturalis dicitur ille, qui fertur in bonum cognitum naturaliter; non quod cognitio sit ratio specificatiua talis amoris; bonum enim ea cognitione cognitum est ratio motiua, cognitio verò est id quo innotescit tale motiuum.

SECTIO III.

Causalitas propria finis.

VT intelligatur quid illud sit, quo posito finis actu causat, quo sublato non causat, attendenda est definitio ipsa finis, id nimirum propter cuius amorem sit aliquid; nam illud, quo bonitas finis proximè inclinabit appetitum vt propter ipsam faciat aliquid, erit causalitas finis, de qua quaritur.

Dico primò, causalitatem finis in genere respectu cuiuscunque agentis propter finem, & respectu cuiuscunque effectus finis, esse actionem ipsam efficientis, quatenus sit propter finem.

Prima conclusio.

Ratio est, quia illa est generalis causalitas finis, qua mediante finis causat suos omnes effectus, & ipsa non causatur villo alio mediante, sed immediate per seipsam pendet à fine: atqui nihil aliud assignari potest quod sit huiusmodi, quam actio efficientis, quatenus sit propter finem: ergo illa est generalis causalitas finis. Probatur minor. Effectus finis, vt postea constabit, vel versantur circa finem, vt complacentia, intentio efficax, &c. vel versantur circa media, vt electio mediorum, applicatio exequutiua potentia, &c. sed illi omnes effectus causantur à fine mediante actione, actio autem non causatur mediante villo alio: ergo actio est id quod immediate pendet à fine, & quo mediante finis causat suos effectus. Minor declaratur. Amor finis est primus effectus finis, in quo duo reperiuntur, sicut in qualibet actione vitali: primum est terminus productus, qui est qualitas; secundum est actio productiua illius qualitatis. Hæc actio non pendet à fine mediante villo alio; unde argumentor. Omnis effectus finis est posterior primo eius effectui, qui est amor finis: sed actio productiua illius amoris, est illo prior: ergo actio

Probatio:

est prior omnibus effectibus finis. Deinde, illud immediate pendet à fine, per quod finis causat suum primum effectum: sed finis causat suum primum effectum, nempe amorem, per actionem: ergo actio immediate pendet à fine.

Obiectio.

Obicitur. Actio quatenus fit propter finem, siue quatenus fit dependenter à fine, nihil aliud est, quam actio facta ex amore finis: sed actio quatenus facta ex amore finis, non est causalitas finis: ergo actio propter facta propter finem, non est primaria causalitas finis. Maior est certa; quid enim aliud significare potest actio facta propter finem? Probatur minor. Illud non est primaria causalitas finis, quo mediante non sunt omnes effectus finis: sed amor finis, qui est effectus finis, non fit ex amore finis; sic enim præsupponeret seipsum: ergo actio facta ex amore finis, non est primaria causalitas finis.

Resp. actionem quatenus fit propter finem, esse posse vel productionem primi effectus finis, vel productionem effectuum posteriorum; finis enim, v.g. sanitas, causat ante omnia sui amorem, deinde facit ut Medicus vocetur, sumatur pharmacum, &c. Actio productiva primi effectus finis, quatenus facta propter finem, non significat actionem factam ex amore finis, ut recte probat argumentum; sed significat actionem propter factam dependentem à propositione bonitatis facta voluntati. Actio autem productiva effectuum consequentium amorem, quatenus facta propter finem, significat actionem quatenus factam ex amore finis. Ex quo evidens est, quomodo distinguenda sit prima maior. Causalitas ergo finis respectu amoris est actio facta dependenter à propositione boni, propter obiectivè allicientis, seu ab amore obiectivo. Causalitas verò finis respectu effectuum, qui sequuntur amorem, & respectu mediorum, est ipsamet actio productiva mediorum, propter facta ex formali amore finis. Quod ut adhuc sit manifestius,

Secunda conclusio.

Dico secundò, causalitatem finis non esse motionem metaphoricam obiectivam, neque motionem metaphoricam formalem, si ea significet formalem amorem finis; si autem significet actionem propter factam ex amore finis, motio metaphorica formalis est causalitas propria finis.

Motio metaphorica obiectiva & formalis.

Observe, certum apud omnes Doctores esse, quod causalitas finis motio est metaphorica, quia sic expresse habetur apud Philosophum *primo de ortu, cap. 7. Est enim efficiens causa, inquit, unde principium motu, causa verò cuius gratia non est efficiens nisi secundum translationem.* Quid autem motio illa sit, variis modis exponi solet. Communior est explicatio, quæ docet, motionem metaphoricam aliam esse obiectivam, aliam formalem. Obiectiva est attractio ipsa voluntatis à bono apprehenso; quæ attractio non fit per aliquid reale impressum voluntati ante actionem eius, sed est ostensio bonitatis, per quam voluntas allecta movetur ad eliciendum actum amoris; unde illa nihil esse potest reale præter ipsum bonum cognitum, & ostensum voluntati, quæ sic invitatur ad amorem. Motio metaphorica formalis, est ipse actus amoris, quo voluntas fertur in bonum cognitum, & ex quo habet originem omnis effectio mediorum propter finem. Dicitur verò actus hic motio metaphorica, & finis ut finis dicitur movens metaphoricum, quia finis non movet illam alliciens ad amandum: movere autem hoc modo est movere metaphoricè, ad differentiam causæ efficientis, quæ propriè movere dicitur, improprie autem mo-

uet & metaphoricè, quod movet alliciendo, sicut fune dicitur propriè trahi canis, improprie autem & metaphoricè cibo proposito. Actus igitur amoris, quatenus effectivè à voluntate pendet, dicitur motio propria; quatenus verò pendet à fine, dicitur metaphorica, etiamsi verè realis sit. Hoc igitur posito,

Prima pars conclusionis negat, motionem metaphoricam obiectivam esse causalitatem finis, contra Salam & Conimbricenses. Ratio est, quia si huiusmodi motio esset causalitas finis, daretur causa in actu, sine ullo effectu in actu; & finis in actu secundo causaret quando nihil fieret eius gratia, quod absurdum est. Probatur sequela, quia quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore circa bonum propositum ab intellectu, tunc finis haberet actu causalitatem, atque adeò esset actu causa, & tamen nullum haberet effectum: ergo finis posset esse actu causa, & tamen non habere ullum effectum. Deinde causalitas finis est aliquid distinctum à principio causativo in actu secundo; motio autem metaphorica est principium causativum finis, est enim bonum cognitum, & propositum voluntati.

Secunda pars negat causalitatem finis esse motionem metaphoricam formalem, si illa significet amorem finis. Ratio est, quia amor finis solitarie sumptus nec est causalitas finis respectu primi effectus, nec respectu effectuum qui sequuntur primum illum effectum: ergo nullo modo est causalitas finis. Probatur non esse causalitatem respectu primi effectus; nam primus effectus finis est ipse amor finis: sed amor finis non est causalitas finis respectu ipsius amoris: ergo amor non est causalitas respectu primi effectus. Quod autem neque sit causalitas respectu effectuum sequentium, probatur, quia posita causalitate causæ, necessario ponuntur illius effectus sequentes; nam sæpe amat aliquis scientiam, ad quam non assumit media.

Confirmatur, quia eadem in omnibus agentibus est causalitas finis; amor non potest esse causalitas primò in Deo, cuius amor æternus est, neque ullum habet effectum æternum; deinde in agentibus purè naturalibus, in quibus nullus esse potest amor elicitus.

Obicitur primò. Finis movet & attrahit voluntatem ad sui amorem: hæc attractio est distincta ab omni actione voluntatis, neque fieri potest nisi à fine actu causante: ergo finis est actu causa, & habet causalitatem ante omnem actionem voluntatis.

Resp. attractionem voluntatis, si sumatur obiectivè, distingui ab omni actione voluntatis, neque fieri à fine ut actu causante, sed esse principium causans: si autem sumatur formaliter, esse actionem ipsam voluntatis, seu amorem finis, qui etiam non est causalitas finis, ut dixi.

Obicitur secundò. Non potest eadem causalitas attribui diversis causis, finis autem & efficiens sunt distinctæ causæ. Imò cum finis prima sit omnium causarum, eius etiam causalitas præcedere necessarid debet causalitates omnium aliarum causarum.

Resp. posse rem vnam & eandem esse causalitatem causarum diversarum sub diverso respectu. Deinde concedo finem esse primum movens, quia prius naturà quam actio ab agente sit, est à fine, quia agens non agit nisi excitetur à fine.

Obicitur terriò. Non potest causalitas vnius causæ finalis procedere ab alia causa finali, sicut causalitas causæ vnius efficientis non potest procedere

Obiectiva non est causalitas finis.

Neque formativa.

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

Tertia obiectio.

cedere ab alia causa efficiente: sed potest eadem appetitio procedere à causis finalibus diversis, v.g. potest aliquis appetere scientiam, vel ad lucrum, vel ad Dei gloriam: ergo hæc appetitio non est causalitas finis.

Respondeo negando minorem, quia certum est quod appetitio scientiæ ad lucrum est actus diversus specie ab appetitu scientiæ ad gloriam Dei, cum actus sumat speciem à fine, ut constat ex morali.

SECTIO IV.

Effectus causa finalis.

Quadruplex quæstio.

Attendenda etiam hoc loco est definitio finis; cum enim ille sit *id cuius gratia fit aliquid*, illud omne dicitur effectus finis, quod fit finis gratia, seu ex amore finis. Ideoque quadruplex hoc loco est difficultas. Prima quoad ipsos actus elicitos voluntatis circa finem, vtrum scilicet simplex complacentia, amor efficax, desiderium & gaudium sint effectus finis: secunda quoad actus elicitos circa media, idest vtrum consultatio, electio & imperium sint effectus finis: tertia quoad actus imperatos circa media, vtrum scilicet ipsa media & vsus mediorum sint effectus finis: quarta vtrum ipse finis provt executioni mandatus, sit effectus sui ipsius ut intenti.

Actus elicitus circa finem.

Dico primò, amorem finis, aliosque omnes actus elicitos circa finem, esse proprios effectus finis. Antequam probetur conclusio.

Divisio actuum voluntatis.

Observe actus voluntatis dividi primò in actus elicitos, & imperatos. Eliciti sunt ij, qui producuntur ab ipsa voluntate immediate, ut amor finis: imperati sunt ij, quos voluntas sua virtute causat in aliis potentiis, v. g. in intellectu, in appetitu; imò & sæpius etiam in seipsa, quia vnus actus voluntatis alium imperat. Secundò actus elicitus alij sunt circa finem, alij circa media. Eliciti circa finem sunt simplex amor finis, quo volumus finem non attendendo media: desiderium efficax, seu intentio finis, qua volumus finem ut obtinendum per media: gaudium, seu fructio & delectatio, quæ tria synonyma sunt, & sunt ipsa quies voluntatis in bono obtento & possessio, duo primi sunt in ordine intentionis, & præcedunt assequutionem finis; tres alij sunt in ordine executionis, imò illam sequuntur. Actus elicitus circa media, sunt consultatio, seu inquisitio mediorum, electio vnus præ alio, imperium, & vsus, seu applicatio aliarum potentialium ad agendum ea que necessaria sunt ad talis finis assequutionem. Duo primi actus pertinent ad ordinem intentionis, duo alij ad ordinem executionis. Hic igitur ordo est horum actuum, post finis cognitionem amor, intentio, consultatio, electio, imperium, executio, gaudium & fructio.

Ratio ergo conclusionis est, quia quod procedit à fine provt alliciente voluntatem propter bonitatem suam ut diligibilem, est verus effectus finis: sed amor, desiderium, & gaudium procedunt à fine provt alliciente voluntatem, ut patet: ergo illi sunt effectus finis.

Actus circa media.

Dico secundò, electionem mediorum, ipsamet media, & omnes actus, tum elicitos, tum imperatos circa media esse veros effectus finis.

Finis causat seipsum.

Ratio est, quia illa omnia sunt ex amore finis. Dico tertio, etiam ipsum finem, provt executioni mandatum, effectum esse sui ipsius provt intenti.

A Ratio est, quia finis provt existens in executione, fit ex amore finis intenti; finis enim ut causer, non requirit actualem existentiam, sicut requirunt eam reliquæ causæ, quæ propterea causare non possunt seipsas.

Obiicitur primò, illud solum est effectus finis, quod fit gratia finis, idest ex amore finis: sed amor finis non fit ex amore finis; nam sic daretur processus in infinitum: amor enim finis supponeret alium amorem finis, & hic alium. Imò sola media esse videntur effectus finis, non autem actus illi voluntatis.

Resp. distinguendo antecedens; illud solum est effectus finis, quod fit ex amore finis, si fieri ex amore finis significet fieri à voluntate ut obiectivè, & excitata per bonitatem finis, concedo maiorem; si autem fieri ex amore finis, seu finis gratia, fit fieri ex priori amore & intentione finis, nego illud solum esse effectum finis, quod ita fit ex amore finis. Amor, & intentio finis priore modo sunt ex amore finis, non autem posteriore modo; idest, non sunt ex formali amore finis, sed ex attractione illius obiectivæ.

Obiicitur secundò, Causalitas finis cessat obtento fine: sed gaudium, & fructio sunt circa finem iam obtentum: ergo causalitas finis non exercetur circa illam.

Secunda obiectio.

Resp. negando maiorem; nam ut aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem ut ametur reflexe propter finem; finis enim est id cuius gratia fit aliquid, non cuius gratia amatur aliquid.

Obiicitur tertio, illud non est effectus finis, quod non amatur propter finem: electio mediorum non amatur propter finem, sed solum medium electum per illam; non enim amat voluntatem medicinæ ille qui vult medicinam propter sanitatem: ergo electio mediorum non est effectus finis.

Tertia obiectio.

Resp. negando maiorem; nam ut aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem ut ametur reflexe propter finem; finis enim est id cuius gratia fit aliquid, non cuius gratia amatur aliquid.

SECTIO V.

Quenam agentia agant propter finem.

In triplici differentia sunt ea quæ agunt; quædam prædita sunt intellectu, Deus, Angelus & homo; quædam solum habent cognitionem sensitivam, ut bruta; quædam carent omni prorsus cognitione, quæ vocantur agentia purè naturalia. De Angelo & homine non potest esse controversia, quia illi cognoscunt finem ut propter se amabilem, & ad illum eligunt media. Difficultas itaque primò est de Deo, secundò de brutis, tertio de agentibus purè naturalibus.

Dico primò, actiones Dei ad extra esse verè ad propriè propter finem; actiones autem ad intra non esse vllò modo propter finem.

Deus agit propter finem.

Observa, Dei actiones alias esse ad intra, alias ad extra. Actiones ad intra sunt actus immanentes Dei, cognitio, amor, gaudium, non tantum quatenus amat seipsum, & fruitur seipso; sed quatenus etiam amat creaturas; actus enim ille amoris est intra Deum. Actiones ad extra illæ appellantur, quibus Deus producit aliquid extra se, ut creatio mundi, conservatio, cooperatio. Dixi ergo Deum nihil operari extra se propter creaturas ut causas finales;

Actiones Dei ad extra, & ad intra.

finales, sed propter solam suam bonitatem; *Omnia enim propter semetipsum operantur est Dominus.* Et optime S. Dionysius diuinum amorem ait esse velut æternum quendam circulum, qui propter bonum conuersione in orbem inerrante, atque in seipsum ambulat, & progreditur, & manet, & reuertitur. Et ratio est, quia Deus sicut omnium causa est efficiens, ita & finalis; & minus bonitatem suam amaret si ad illam non omnia referret, quæ possunt referri. His positis,

Actiones
Dei ad extra.

Prima pars asserens actiones omnes Dei ad extra fieri propter finem, probatur, quia illud verè pendet à fine, quod fit ab agente dirigente illud ad finem: sed actiones Dei ad extra sunt huiusmodi: ergo fiunt propter finem. Minor patet, quia Deus dirigens mundum ad gloriam suam, dirigit hanc creationem ad hunc finem, & Filium suum faciens hominem, saluos facere vult homines; neque propterea Deus pendet à fine, quoniam actus internus Dei semper est independens; sed solus actus externus dependet.

Actiones
ad intra.

Secunda pars negans actiones Dei ad intra esse propter finem, probatur; quia quod nullo modo fit, non fit propter finem, nihil enim causam habet finalem, si causam non habeat efficientem: actiones ad intra nullo modo fiunt, cum sint ipse Deus: ergo non fiunt propter finem. Deus itaque amat creaturas propter bonitatem suam, sed non ita ut amor ille pendeat à bonitate ut causa finali, quia non fit propter illum, tamen habet verè finem, idest aliquid verè amatum.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò. Effectus finis non pendet à fine, nisi quia finis causat amorem sui: sed effectus producti non causant in Deo amorem sui: ergo illi non sunt effectus finis: ergo Deus non agit propter finem.

Resp. negando maiorem, quia ut aliquid sit effectus finis, non est necesse ut finis causet amorem sui, sed satis est ut illi effectus fiant ex amore finis, etiamsi amor ille cum sit independens, non causetur à fine. Dei effectus fiunt ex amore diuinæ bonitatis, etiamsi amor ille non causetur ab illo fine, cum sit independens.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò. Finis non mouet nisi metaphoricè: sed motio metaphorica cadit in actus etiam internos Dei: ergo illi fiunt etiam propter finem. Probatur minor. Deus amat creaturas propter suam bonitatem tanquam propter finem: sed hoc est voluntatem Dei moueri metaphoricè à sua bonitate: ergo Dei voluntas mouetur metaphoricè.

Resp. negando quod in Deo reperiatur motio metaphorica; moueri enim metaphoricè non est duntaxat amare vnum propter aliud, sed est amare ita ut amor ille causetur ab illo fine: Deus amat suam bonitatem, sed cum amor ille non causetur à Dei bonitate, non debet dici Deus moueri metaphoricè, neque amor ille motio est metaphorica; nam sicut Deus amat se & alia per seipsum sine causalitate vlla effectiua; ita propter seipsum amat sine vlla causalitate finali.

Animalia
bruta.

Dico secundò, animalia bruta saltem materialiter agere propter finem, cognoscendo saltem imperfectè conuenientiam mediorum cum fine.

Instinctus.

Obserua primò, nullam quidem vim rationis & discurrendi brutis inesse, ut probabitur tractatu quinto, contra Porphyrium, lib. 3, de abstinentia, ubi statuit naturam omnibus hominibus, quibus sensum dedit & memoriam, rationem quoque, imò & orationem, tam internam, quam externam tribuisse; additque Apollonium Thyanæum, Melam-

pum, Thyresiam & Thaletem brutorum sermones diiudicasse atque intellexisse, quos mirum non est si non intelligamus ipsi, qui plura etiam nationum linguam non callemus. Sed hæc vesana sunt, ut ostendam citato loco, ubi probabitur prudentiam illam omnem nihil esse aliud quam instinctum naturalem. Vide interim de mirabili hac animalium prudentia Basilium, & Ambrosium in Hexam. Plutarchum opusculo, Vtrum brutis insit ratio? Plinum lib. 8. Aristotelem lib. de historia animalium, Alianum lib. 6. Gesnerum in Bibliotheca, Aldrouandum in Ornithologia.

Obserua secundò, posse duobus modis aliquid agere propter finem; primò formaliter, secundò materialiter. Agere propter finem formaliter, est cognoscere ipsum finem, quatenus est propter se amabilis, & dignus ut propter ipsum alia fiant. Agere materialiter, est cognoscere bonitatem finis, & illam amare, licet non cognoscatur illum esse propter se amabilem. Animalia cum non discerant, certum est non cognoscere finem ut est propter se amabilis; & ideo non agere formaliter propter finem. Difficultas tantum est, utrum agant saltem materialiter, cognoscendo imperfectè aliquo modo conuenientiam mediorum cum fine: v. g. hirundo quando colligit paleas ad nidum construendum, utrum cogitet tantum de bonitate palearum, an verò cogitet ex illis constitui posse nidum, & ita colligat eas tanquam viles ad hunc finem; quod assereram in conclusione.

Ratio est, quia illud agit materialiter propter finem, quod appetit bonum à se cognitum: sed bruta sine dubio appetunt bonum quod cognoscunt; canis enim v. g. qui currit ad frustum panis propositum, cogitat illum panem, & cum fugit ostenso baculo, cogitat baculum: ergo agit propter finem. Similiter hirundo chelydoniam querens ad pullos carcos sanandos; ceruus dictamnium ut euolat sagittas; hyppopotamus cum ad acutiores arundines in ripa nili affricto fœmore venam sibi aperit, ut superfluum sanguinem eiciat, & quando satis sanguinis sentit effluxisse, corpus volutat in limo, & sic sinit sanguinem; vulpes ut pullos voraret gallinaceos mortuam se fingit, & linguam extra os porrigit; ut caneros expiscetur, caudam in aquam immergit, & ubi sentit eorum mortuum, statim eam retrahit; ut à pulicibus se liberet, totam se in aquam immittit. Refert Olaus Magnus lib. 16. cap. 27. viros in Lituania & Russia choreas ducere, & ab iis qui spectant munuscula petere oblato pileo, aut vase. Sed de his alibi plura.

Obiicitur. Quando canis comedit, non cogitat hoc sibi ad sanitatem esse utile, sed comestione apprehendit ut sibi bonam: ergo non agit propter finem. Præterea illam utilitatem canis non apprehendit sensu: ergo apprehendit discursu.

Resp. concedendo, quod canis in eo casu non agit propter finem alium; nam delectatio cibi finis ei est. Utilitas illa non percipitur à brutis sensu, nec discursu, sed solo instinctu, siue ille sit phantasia sola ipsius bruti, siue sint species à Deo inditæ, de quo dicam suo loco.

Dico tertio, Agentia inanimata non solum agunt ad finem, sed etiam præcisa directione Dei agere propter finem.

Ratio est primò, quia illud fit propter finem, non autem casu, & fortuito, quod vel semper, vel vtplurimum fit eodem modo: sed agentia naturalia semper eodem modo agunt, vel saltem vtplurimum; lapis v. g. non impeditur semper tendit Deorsum: ergo non agunt casu, sed propter finem.

Imò

Agere formaliter
propter finem.

Probatio
asserentiæ.

Obiectio.

Agentia
inanimata
agunt propter finem.

Imò monstra peccata sunt naturæ, hoc est aberrationes à fine: ergo agentia illa certum habent finem, ad quem tendunt, saltem prout aguntur à Deo. Dicuntur autem à Deo agi prout acceperunt propensiones naturales ad tale bonum, v. g. lapis ad locum deorsum.

Deinde verò, quod agentia illa non solum agantur, sed agant etiam propter finem; idest quod eorum actio sit propter finem, etiam prout est ab illis, probatur eodem argumento, quia hæc actiones etiam prout sunt ab illis agentibus non sunt temerè & casu, cum fiant semper eodem modo: ergo sunt propter finem. Deinde non idè lapis cadit deorsum, quia Deus illi cooperatur, sed idè illi Deus cooperatur ad cadendum, quia ex sua natura determinatus est ad locum deorsum, quem exigit tanquam bonum suum: ergo actio illa non idè est propter finem, quia Deus illam producit; sed idè illa producit à Deo, quia est ad talem finem.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Agere propter finem, est moueri ex cognitione & amore finis: res inanimatæ non possunt moueri ex cognitione & amore finis: ergo non possunt agere propter finem; sed Deus illas agit in finem, vnde dicit Philosophus, quod *opus naturæ opus est intelligentiæ*. Confirmatur, quia lapis cum cadit, agit eodem modo ac sagitta cum à sagittatore missa est ad aliquem locum: sed illa non agit propter finem: ergo nec lapis.

Resp. negando cognitionem & amorem finis necessariò requiri ut finis causet, sufficit enim propensio naturalis ad talem finem; nam sicut de ratione agentis non est cognoscere, ita nec de ratione finis est cognosci. Aristoteles verò dixit opus naturæ, opus esse intelligentiæ, quia Deus, qui agit per intellectum, concurrit ad omnia opera naturæ; non significat autem, quod actus illi non sint propter finem, quatenus sunt ab ipsis agentibus creatis, sed tantum quatenus sunt à Deo. Ad confirmationem nego paritatem de sagitta, quia illa propensionem non habet naturalem ad scopum, sicut lapis ad centrum; idè sagitta agit ad finem, lapis agit etiam propter finem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundo, vix intelligi posse, quia ratione finis possit causare actiones agentium inanimatorum, si præscindantur à directione Dei.

Resp. actiones illas causari à fine quatenus sunt propter finem, ad quem ex sua natura ordinantur tanquam ad bonum suum; idè causalitas horum agentium est ipsamet actio illorum prout est propter talem finem. Principium primum causandi finis respectu illorum est ipsa bonitas finis, quæ mouet talia agentia ad sic operandum; mouet (inquam) per propensionem, & inclinationem naturalem, secundum quam feruntur ad bonum sibi conueniens; finis enim mouet agentia singula secundum propriam ipsorum naturam; agentia quidem libera per cognitionem perfectam & amorem sui: cetera quæ impetu feruntur, non habent cognitionem perfectam finis, sed animalia quidem per cognitionem sensitiuam in illum feruntur, inanimata verò solo appetitu innato finem appetunt, & in illum tendunt sine ulla cognitione finis.

QVÆSTIO VI.

De causis per accidens.

Aristot. lib. 2. à textu 39.

Inter causas efficientes, aliæ sunt causæ per se (ut notabam olim) aliæ sunt causæ per accidens. Causa per se illa est, quæ producit effectum, & illum intendit producere; causa per accidens illa est, quæ vel non producit effectum, sed tantum coniuncta est cum causa quæ illum producit; vel certè non illum intendit producere. Primo modo causa est per accidens, cum dicitur, musicus adificat; secundo modo, cum dicitur, fodiens terram inuenit thesaurum. In hac posteriori acceptione agit hic de causis per accidens: primò de fortuna & casu; secundo de fato; tertio de monstris.

SECTIO I.

De fortuna, & casu.

Toto mundo, locisque omnibus (inquit Plinius lib. 2. cap. 7.) omnibusque horis omnium vocibus fortuna sola innocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitur; hinc omnia expensa, hinc omnia feruntur accepta, & in rotaratione mortalium, sola utramque paginam facit. De hac fusè agit Augustinus lib. 4. ciuitatis, ubi varia refert circa fortunam veterum placita: mihi cum Aristotele satis sit breuiter tria ponere. Primò, quid sint casus & fortuna, siue sumantur pro effectu ipso casuali, siue sumantur pro causa talis effectus: secundo, quomodo differant: tertio, ad quod causæ genus pertineant.

Dico primò, rectè fortunam definiri sumptam pro effectu ipso fortuito, Est effectus ille, qui præ intentionem vel opinionem iungitur effectui alicuius cause, in iis quæ agunt ex electione. Casus autem sumptus pro effectu casuali, Est idem ille effectus fortuitus in quouis agente, cum libero, sum necessario.

Effectus fortuitus, & casualis.

Explicatur conclusio. Effectus (inquit Philosophus citato loco) triplicis generis reperiuntur, alij enim semper & similiter eueniunt, ut solis ortus & occasus; alij frequenter eueniunt, sed aliquando tamen deficiunt, ut quod senes canescant; alij nec semper, nec frequenter, sed raro eueniunt, hi vocantur fortuiti & casuales, ad quos exiguntur tria.

Primò ut raro eueniant, idest quod posita tali causa raro sequantur.

Tria exiguntur.

Secundo ut eueniant præter intentionem causæ agentis, vel certè sine illius præscientia, ut quod prætereunte homine lapis cadat, & illum obuiat, effectus dicitur casualis, quia nec à Petro intenditur, nec à lapide. Quod si fuisset ab aliquo intentus, certè non esset effectus ille casualis respectu illius, ideoque certum est, quod respectu Dei nullus esse potest effectus fortuitus; v. g. mirabile proflus est, quod narratur accidisse in Apulia anno 1627. pridie kalendas Augusti. Cum enim apud urbem Sanseuerinum magno terramotu hausta essent plura hominum millia, ruens è summa turri campana ingens tam opportunè in puerum decidit, ut eam omnino amplexa ex omni parte, incohlumen seruauerit à tanta calamitate; tunc fortuitus respectu Dei non fuit euentus ille, sed tantum respectu campanæ fuit casualis.

Tertio